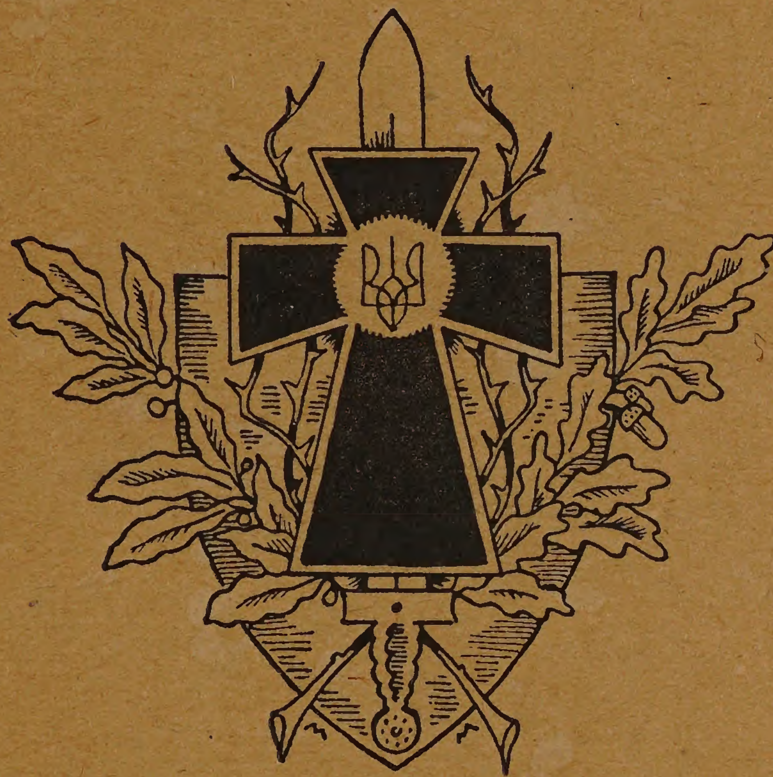
Вічні дороговкази

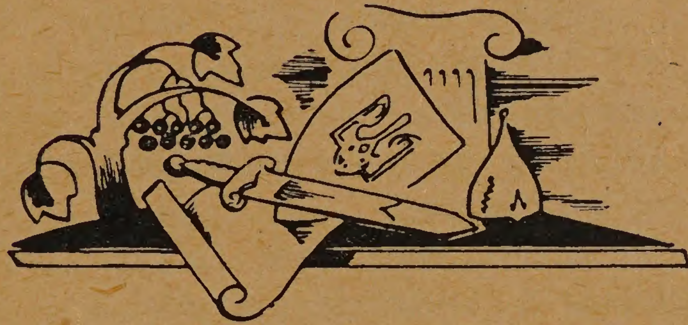

1948

Накладом ОУН — На чужині

ВІЧНІ ДОРОГОВКАЗИ

Вічні дороговкази

1948

Накладом ОУН — На чужині

Ю. ПЕТРІВСЬКИЙ

ВІЧНІ ДОРОГОВКАЗИ

... У горах карпатських у глибокій, захованій перед людським оком печері сплять міцним сном 300 лицарів разом із своїм князем. Блищить на них золотом кована зброя і лиця їх молоді світяться дивним світлом. Проходить рік за роком, минають століття, а лицарі не пробуджуються із свого глибокого сну. Не чують вони ні шуму карпатських лісів, ні переливів рвучких річок, ні співу пташиного, ані голосу пастушої трембіти. Час їхнього пробудження ще не прийшов. Але він прийде. Заграє в карпатській печері срібна сурма, вийдуть із своїм князем лицарі і підуть визволяти свою країну від злого ворога. На їхній бойовий заклик повстане вся країна від срібної Тиси і Сяну аж ген до сивого Дніпра і широких степів чорноморських. Встане вся земля українська до великого бою на життя і смерть, до бою, що визволить її раз назавжди від чужого панування. І ніколи вже після того чужинець не топтатиме своїм чоботом землі лицарів-переможців, а визволений народ посадить їхнього князя на київському золотокованому престолі . . .

Так оповідає створена народньою уявою леґенда. У ній — віра народу в свою остаточну перемогу над ворогом-чужинцем і зміст народнього культу тих, які боролися на протязі історії за національну справу. Герої-лицарі, хоч відійшли з цього світу, для народу живуть далі. Живуть на те, щоб колись знов повести народ до боротьби за свободу. Не філософія вчених, а підсвідоме зрозуміння нерозривности історичної традиції і дій усіх поколінь нації створили цю леґенду.

Скільки таких лицарів, історичних героїв, що перейшли в народню леґену, спочиває по всіх просторах України! Ніхто й могил їхніх не знає. Лиш часом хлібороб вийме з-під леміша пожовклу кістку і шанобливо закопає її знов у землю: Це ж людина була, що християнського похорону

не вдостоїлася... Кому ця кістка належала — ніхто не розгадає. Чи був це княжий дружинник, що ганяв по степах половців і захищав кордони княжої України перед хижими зазіханнями сусідів? Чи козак це запорожець, що згинув, визволяючи бранців з неволі татарської? Чи повстанець Хмельницького, що помагав будувати відроджену українську державу? Чи може один з тих, що помагали

Головний Отаман СИМОН ПЕТЛЮРА
убитий большевицьким аґентом у Парижі
дня 25. V. 1926 р.

Мазепі скидати московське ярмо? Чи врешті може один з тих невідових, що разом з Петлюрою захищали Европу перед червоною московською навалою?... Мовчать кістки й не розкажуть своєї історії. У інших країнах цим невідомим героям ставляють пам'ятники. Ми ж можемо нашим героям покищо поставити пам'ятник нерукотворний у наших душах, у пам'яті нашого народу, не маючи змоги поставити їм видимий пам'ятник у нашій столиці і вшанувати державним, всенароднім святом їхню пам'ять.

Чи була їх смерть даремна? Навіть крайній матеріяліст заперечить таке питання. Кров, пролита ними в обороні рідного краю, містичним способом запричастила їхніх нащадків до нової священної служби справі, за яку вони згинули. Чиж не в цьому криється незбагнена таємниця нашого постійного національного відродження, нашого постійного прагнення до свободи і врешті героїзму нашого народу?

Голова ПУН полк. ЄВГЕН КОНОВАЛЕЦЬ
згинув від вибуху большевицької бомби
у Роттердамі дня 23. V. 1938 р.

Тіні поляглих лицарів нашої національної боротьби постійно вітають над народом, нашіптують йому повість про героїчні часи минулого й мережать чудові образи майбутнього на волі, у власній державі. А кров їхня, пролита в український чорнозем, буйним соком переливається в тіло народу, зміцняє його до нових подвигів, до нового геройства. Хто колись на самоті, особливо на весні, коли земля наливається буйним сокм, вслухався в таємницю землі, той знає те дивне почування духового піднесення, приплив якоїсь

невідомої сили й незбагнене нестерпне бажання йти змагатися за ту землю, що тоді опановують людиною. Містика? Так, містика. Чи не було містикою переродження кріпака Шевченка в Генія нової України? Чи не було містикою могутнє національне відродження українських мас у 1917 році? І чи не було врешті містикою переродження комсомольців у жертвенних вояків українського революційного руху у 1941 році? Не дарма большевик Антонов мав такий під-

Полк. МИКОЛА СЦІБОРСЬКИЙ
член Проводу ОУН, згинув трагічно
в Житомирі дня 30. VIII. 1941 р.

свідомий страх перед українським чорноземом. Він, матеріяліст, інтуїтивно відчував приявність у ньому тих невидимих українських національних духових сил, ворожих йому, як займанцеві.

Нехай ніхто не пробує підходити до тих речей з метром і термометром. Всю велич жертви на вівтарі Батьківщини можемо збагнути лише серцем і душею. Не дарма ми згадуємо пам'ять поляглих у день Зелених Свят, день Святого

Духа. Дух Святий, зійшовши на апостолів, повів їх до подвигів на шляху проповідування Христової Євангелії. Дух героїв нашої національної боротьби вів і веде наш народ у боротьбу за здійснення нашої національної Євангелії: Самостійної Соборної Української Держави.

За нами вже сотні років безперервної боротьби за здійснення цієї нашої національної Євангелії. Коли ми згадуємо всіх тих, що на протязі історії своєю кров'ю писали нам за-

Сот. ОМЕЛЯН СЕНИК-ГРИБІВСЬКИЙ
член Проводу ОУН, згинув трагічно
в Житомирі дня 30. VIII. 1941 р.

повіт боротьби за українську державність, то особливо свіжими в нашій пам'яті є героїзм і трагедія тих, що згинули на протязі останніх 30 років. Згадуємо з-поміж них і героїв і мучеників. Не кожному з них судилося увійти героєм у пантеон української історії. Але всі вони, і герої і мученики — своєю жертвою дали вклад у справу нашої загальної національної боротьби: Одні прикладом свого життя визначали нам шляхи на майбутнє, шляхи, з яких ніодин чес-

ний українець ніколи не сміє зійти. Другі — прикладом своєї трагічної смерти засвідчили і ще раз наголосили вічну правду: Ніколи не може бути компромісу з ворогом, поки він зазіхає на нашу землю і на наші суверенні права на ній.

«Шлях звільнення кожної нації густо кропиться кров'ю. Нашою так само. Кров'ю чужою і своєю. Ворожою і рідною. Кров закінчує глибокі процеси національних емоцій, усвідомлень, організаційної праці, ідеологічної творчости, всього того, що нація свідомо й ірраціонально використовує для ствердження свого права на державне життя. Кров, пролита для цієї величної мети, не засихає. Тепло її все теплом буде в душі нації, все відограватиме ролю непокоючого. тривожного ферменту, що нагадує про нескінчене і кличе до продовження розпочатого», писав Петлюра.

Останні роки наших визвольних змагань густо полили кров'ю нашу землю. Ця кров повинна й нам пригадати про нескінчену справу, за яку вона була пролита, і стати закликом до продовження того, що розпочали ті, пам'ять яких ми згадувати повинні не тільки у святочні хвилини, але кожночасно. Вони залишили нам приклади, на яких вчимося ми і вчитимуться майбутні покоління. Наче фільмова стрічка проходить перед нашими очима остання доба, доба геройства і трагедії, доба величі і жаху.

* *
*

К р у т и і М а к і в к а — свідки безприкладного геройства української молоді, жертівники, на які принесено непорочну кров молоді, щоб відкупити гріх батьків. Українськими Термопілями називають бій під Крутами. Для нас вони більш ніж Термопілі. Спартанці під Термопілями врятували честь своєї батьківщини. Крутянці врятували саме ім'я нації, врятували націю. Треба було аж крови кількасот юнаків, щоб розбудити сумління батьків, скинути з їх очей полуду чужих програм і розкрити ті очі на вічну правду, що тільки збройним чином визначаються кордони держави. Наче вифлеємські діти-немолята, що своєю смертю врятували життя новонародженій Правді-Христові, крутянці своєю жертвою врятували пробуджену Українську Правду.

Крутянці й герої Маківки — це символ молодої України, це приклад безмежної відданости справі боротьби за визволення Нації, приклад жертвенности, що не чекає на нагороду. Вони боролись не за політичні програми, не за партії, лише за Україну, образ якої накреслив їм геній Шевченка. Геройчний дух предків, що крізь сочку. Шевченко-

Др. ЯРОСЛАВ БАРАНОВСЬКИЙ
член Проводу ОУН, згинув трагічно
у Львові дня 11. V. 1944 р.

вого генія освітив наступні покоління, був для них наказом і стимулом до їхньої самопосвяти й жертвенности.

Крути і Маківка у майбутній вільній Україні стануть місцем прощ нового українського покоління, яке на прикладі поляглих там героїв вчитиметься любови до Батьківщини. Згадуючи героїв Крут і Маківки, повторюємо слова Лепкого:

Прийде день, великий день,
День радости і день пісень,
І загуде свободи дзвін, —
До Вас підемо на поклін!

* *
*

Започаткована під Крутами боротьба за власну державність принесла українському народові нові жертви, але й записала в історію нові світлі сторінки жертвенности й геройства. Простяглися безмежні шляхи в непевне завтра, шляхи раз осяяні сонцем перемог, то знов захмарені негодою поразок. Удари від ворогів і своїх таки братів. Свято

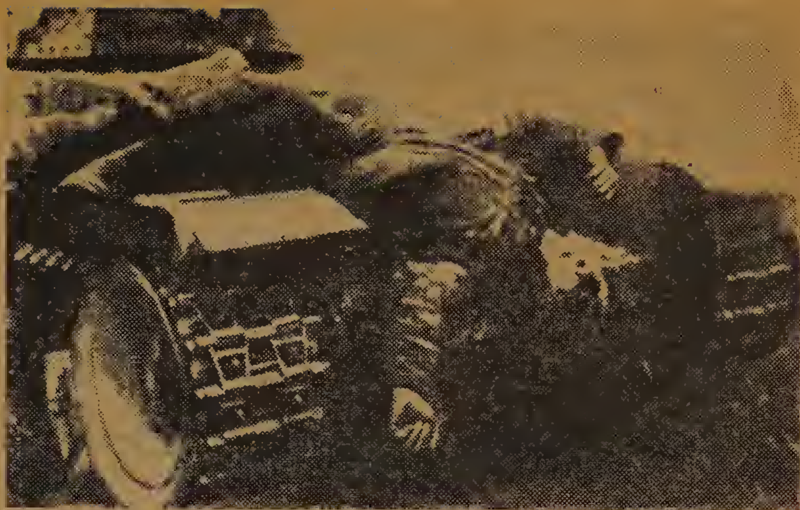

ІВАН РОГАЧ

член ОУН, розстріляний німцями у Києві 1942 р.

перемоги в Києві, і розпач «чотирокутника смерти». Бадьорі марші вперед, до щораз нових перемог, і відступ осінніми болотами українського чорнозему з цілими валками тифозників, які в своїм гарячковім маячінні ще далі переживали минулі наступи й перемоги.

Це образ боротьби українського народу, що пробудився до нового життя, бортьби, про яку сьогодні дехто насмілюється легковажно говорити. Серед таких обставин, серед

Невідомий герой Карпатської Січі убитий на мадярському танку.

моментів, коли здавалося ніяких виглядів на успіх не залишилося, змучені трудами боротьби, виснажені тифом і катовані холодом боролись ті кращі з найкращих синів українського народу, встеляючи своїм трупом простори українських земель. Їх не тримала надія на закордонну допомогу, лише те найшляхетніше, що має людина: Любов до Батьківщини і Віра в перемогу самої ідеї української Нації.

Для майбутніх поколінь вони залишилися у більшості безіменними, невідомими героями, але залишилось як світлий приклад геройства і відданости одне ім'я: Армія Української Народньої Республіки. І залишились ще як наказ слова одного з тих героїв під Базаром: «Україна про нас не забуде. Вона помстить нашу смерть!»

* * *

Закінчилась боротьба української армії. І в той час, коли недобитки її ниділи по таборах колишнього «союзника», починається нова боротьба, боротьба в підпіллі. На Україні родяться нові борці за ту саму справу, за яку боролися вояки Української Народньої Республіки. З надр української землі виходить нова армія — Українська Військова Організація.

У команді Карпатської Січі. — Крайній правий пор. **Тацинець,** крайній лівий **Іван Рогач.**

На Україні завершувався акт трагедії українського народу. Помилки, зроблені під час визвольних змагань української держави, криваво помстилися на тих, які байдуже приглядалися до тих змагань. Кривавиться в нерівній боротьбі й тоне у власній крові Київщина, Херсонщина, вся Україна. Список жертв української визвольної боротьби поповнюється новими іменами організаторів боротьби і провідників, [illegible], «блудних синів». Протестом лунає вистріл Хвильового і трагічним фіналом опору проти большевицького терору є трупи мільйонових жертв голодової смерти 1932-33 років. Вони є грізною пригадкою для нас, що всякі легковірні компроміси з ворогом ведуть тільки до нового поневолення, а захоплення солодким співом чужих сирен веде тільки до загибелі. На жаль, як дорого обійшлася українському народові ця чергова наука історії . . .

Тимчасом організується в рямках УВО нова сила, виробляються нові пляни боротьби, пристосовані до нових обставин життя українського народу, і пляни майбутньої революції. Сумління народу не сміє заснути. Він мусить перебувати в постійній готовості до нового зриву в майбутньому, він не сміє забувати, що на його плечах лежить ярмо. Він врешті мусить навчитися всією своєю істотою любити й ненавидіти. Любити Націю й ненавидіти ярмо й того, хто його накладає.

Кожна свята справа вимагає жертв. І в ім'я цієї великої справи Української Нації падуть жертви пробоєвиків нового революційного рух. Як свідоцтво того, що священна війна за права нації це справа цілої нації, серед жертв нового руху є одною з перших жінка — Ольга Басараб.

УВО а згодом ОУН стають єдиним чинником революційної боротьби українського народу.

* * *

. . . Тихе, задумане кладовище в одному з волинських міст. В одному його кутку, обведені дерев'яною огорожею, кількадесят уложених рівними рядами могил. Це — «козацькі могили», могили вояків Української Армії. Серед могил пам'ятник, на якому під золотим Тризубом слова:

Їх смерть життя розбудить в народі.
Це початок борні, а не кінець!

Таких, збережених народом могил українських вояків повно було по всіх західніх українських землях, куди ще не сягнула була руйнуюча рука московських большевиків.

Полк. Д. ГУЗАР-КОЛОДЗІНСЬКИЙ
згинув у боях за Карпатську Україну.

У більшості ніхто не знав, хто в них похований. Може десь далеко, над Дніпром, Кубанню чи в степах Херсонщини за ними тужила мати, дружина, сестра чи діти, не знаючи навіть, де спочивають їхні кості.

Але вони тут не були самітні, бо їх родиною був увесь народ. Кожного року тисячі народу сходилися над їхніми могилами, щоб віддати їм честь і вшанувати їхній чин. І справджувалися слова, написані на пам'ятнику в тому волинському місті. Їхня смерть будила нове життя в народі. Над їхніми могилами незримо запалювалися серця живих до продовження розпочатої ними справи. Дух поляглих героїв неначе втілювався в живих і родив нових борців, нових героїв, готових, як і вони, віддати все — життєві вигоди, родину і своє життя справі визволення Нації.

Так на традиціях останньої збройної боротьби родилися нові борці, вояки невидимої для ворога, але тим небезпечнішої, всюди присутньої підпільної революційної армії — Організації Українських Націоналістів.

Слабодухи сумнівалися: Чи встоїмося? Чи дамо раду?

Опортуністи причали: Божевільні! З лопатою на сонце рветеся! Верніться! Досить крови!

Але духи полеглих кликали: Вперед, сміливі! Воля Нації не випрошується, а виборюється!

Вони йшли вперед, вслухані у цей наказ, прагнучи здійснити історичний заповіт предків.

Смерть? Вона не була їм страшна, вони з нею подружилися. Для них було щось вище від смерти — Любов. Всеохоплююча, любов до Нації. А якщо смерть забирала когось із їхніх рядів, то на місце вибувшого зголошувалися десятки нових. Вони не з книжок, а в серці носили правду, яку колись ще ствердили римляни, що солодко й почесно є вмирати за Батьківщину.

І з кожним днем росли й міцніли їхні ряди. Ворожі тюрми, катування, терор ані смерть не відстрашували сміливих. Вони знали: Згинуть вони, але на їхніх тілах буйним цвітом зацвіте їхня ідея, виросте Нація, щоб жити вічно. Вони бачили, що смерть їхніх товаришів ще більше об'єднувала народні маси довкола їхньої ідеї, і тому готові були в ім'я цієї справи жертвувати своїм життям. У цій вірі, любові й жертвенності була їхня сила і їхня непереможність.

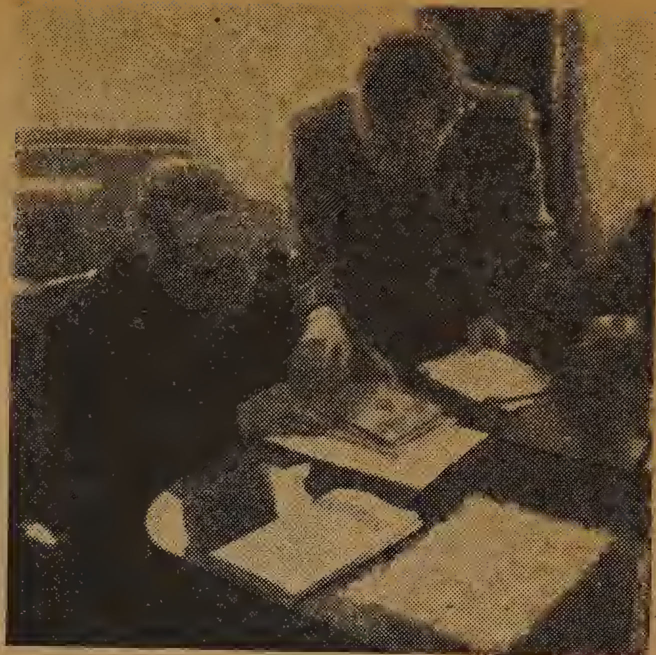
Коли в 1939 році в Карпатській Україні прийшлося засвідчити збройним чином свою жертвенність, вони без вагання станули до боротьби проти ворожої переваги. Хоч згинули, але здивували світ своїм геройством і примусили його поцікавитися справою, за яку вони згинули. Карпатські січовики знов видвигнули українську проблему перед світом і засвідчили, що український народ ні в яких обставинах не зрікається боротьби за свою волю й державність.

Світ дивувався: Чому так хоробро боряться карпатські січовики, тоді як інші, сильніші числом і озброєнням без бою капітулюють? Що дало їм силу так довго триматися проти багато сильнішого ворога?

Відповідь на це проста: Вони вміли безмежно любити свою Батьківщину і безмежно ненавидіти рабство і тих, хто його ніс з собою.

* *
*

1941 рік. Рік, коли у спільній боротьбі проти ворога знов об'єдналася вся Україна. Для українських революціонерів нові можливості змагання там, де ті змагання припинилися перед 20-ма роками. Не на танках нових «визволителів», не з перепустками в кишені, а підземними шляхами підпілля продираються вони до Столиці, щоб включитися до нових

Президент Карпатської України **о. А. Волошин** у розмові зі своїм секретарем **І. Рогачем.**

змагань за право українського народу бути паном на власній землі. Ніякі перешкоди не стримують їх.

Україна розпростовує пригнуті 20-літнім терором плечі й родить нових героїв, нових борців за її права. «Яка краса відродження країни!», міг би ще раз захоплено викрикнути поет, бачачи, як з-поміж змучених каторжною працею колгоспників і робітників, з-поміж отруюваних комуністичним дурманом комсомольців виростають кадри нових вояків української національної революції. У спільній боротьбі братаються розділені до того часу непрохідними кордонами українці, засвідчуючи тим ще раз, що ідея національного визволення не знає ані державних, ані територіяльних кордонів. Поруч закарпатців, галичан, і тих, що виросли далеко поза межами України, гинуть за спільну справу Нації сотні наддніпрянців. Для них, тих Орищенків, Романівих, Кошиків, Кононенків, Баранівських, український націоналістичний рух і ідея української національної революції не були «чужим» «західньо-українським» чи «еміґрантським» явищем. Психологічні збручі вирівнювалися не в політичних дебатах і суперечках, а в спільній боротьбі за спільну, всеукраїнську справу.

У масових могилах Києва й інших міст України спочиває доказ соборности українських змагань. Про це мусять пам'ятати ті, які хочуть знайти соборність в еміґраційних балачках. Київ і інші міста України ще раз засвідчили невмирущість українського духа і жертвенність усіх частин українського народу для одної спільної справи, ім'я якій — Україна.

* *
*

Більшає натиск нового окупанта, посилюється боротьба проти нього. Українська Вандея виповідає безкомпромісову боротьбу наїзникові. Кожне село стає твердинею українського руху опору, кожен українець стає вояком цього руху. Ворожий терор вириває з рядів українського підпілля щораз нові жертви. Скромні селянські хлопці, молоді дівчата жартують із смертю і з подивугідною стоїчністю кидають ворогові в обличчя: «На смерть я завжди маю час». Ця заява молодої Тамари Мартинюк перед самим її розстрілом і спокій, з яким вона йшла назустріч видимій смерті — чи не вислів це непоборности українського духа, чи не світлий це приклад геройства,. про який треба писати поеми? Що може зробити ворог нації, яка має таких дочок і таких синів? Пригадується скромний юнак — підпільник ОУН і зв'язковий одної з повітових екзекутив Волині — Василь З. (на жаль ще не прийшов час подавати його повне ім'я для вічної пам'яти майбутнім поколінням українського народу). Арештований німцями при виконуванні свого революційного обов'язку, він при допиті кепкував із своїх катів і на погрози розстрілу відповідав лише сміхом. Направду — яка краса відродження країни! . . .

Повстання. Українські ліси наповнюються повстанцями — молодими і старими, чоловіками і жінками. Вони йдуть, не думаючи про наслідки, лиш бачачи перед собою одну мету: вільну українську державу. Сьогодні з перспективи років можемо ставитися з застереженням до далекозорости тих, які кинули клич масового повстання.

Але не сміємо забувати одного: Які не були б помилки організаторів і провідників повстання, самі повстанці завжди залишаться в нас світлим образом героїзму й жертвенности. Помилки (а то й злочини) деяких провідників повстання історія засудить і вже засуджує, але імена: Українська Повстанська Армія, Українська Народньо-Революційна Армія, і охоронні загони ОУН — Оборона України увійдуть незаплямленими в українську історію.

Проти ворога можна і треба боротися не тільки на власній землі, але всюди, де йому можна завдати удари. Це зрозуміли українці у Франції, створивши в рядах французького руху опору окремі українські відділи. Своїм геройством вони прислужилися не так Франції, як у першу чергу своїй батьківщині — Україні, записавши почесно її ім'я в пам'яті французького народу.

Густо по чужих землях розсіяні пам'ятники української жертвенности справі національного визволення. Найбільше їх у Німеччині, де неодна могила скриває в собі тисячі укра-

О. БЛЕСТІВ
згинув у боях за Карпатську Україну.

їнських мучеників. Саксенгавзен, Маутгаузен, Фльоссенбурґ — і скільки, скільки ще тих чужих назв, вимовити які навіть трудно матерям тих, що там спочивають у землі. А ще більше пам'ятників таких можна було б поставити на всіх просторах кривавої Московщини і непрохідного Сибіру . . .

* *
*

Сьогодні на українських землях продовжується боротьба. Боротьба не за партійні програми, бо програма там у всіх одна — Воля і Незалежність; не за комітети і таборові ради, бо всім там керує ворог; не за кількість членів, бо в умовах боротьби членом бойової спільноти стає тільки той, хто не боїться смерти; не за збручі і консолідацію, бо збручі давно вже залиті спільною кров'ю і загачені трупами українців з обидвох боків тих збручів, а консолідація завершується у спільному змаганні на життя і смерть.

Темними ночами, глухими стежками по українських селах ходять нові лицарі. Ніхто їх не бачить, але вони всюди є. Ніхто не знає їхніх імен, але у них одне спільне ім'я: підпільники, бойовики українського революційного руху. Гинуть вони, не чекаючи, що над їхніми могилами влаштовуватимуться маніфестації з вінками й патріотичними промовами і ставлятимуться пам'ятники, бо й їхніх могил ніхто не знає, крім катів. Прокрадаються тисячами кілометрів через «кордони на замку», через «залізні заслони», щоб вдержати зв'язок воюючої Батьківщини з політичною еміґрацією й координувати цілість української визвольної боротьби. Одні проходять, інші падуть, виконуючи свій обов'язок, так як упав один з представників українського революційного підпілля, що прибув на III. Великий Збір Українських Націоналістів у серпні 1947 року.

Дійсно — шлях Нації густо поливається пров'ю її найкращих синів. Чи не стане ця кров для живих членів Нації животворною водою, що змиє всю полуду і освятить серця новим священним духом любови і жертвенности?

* *

*

Для неодного з нас ще живими стоять у пам'яті ті, яких ми сьогодні згадуємо як героїв визвольно-революційної боротьби нашого народу і які записали на завжди своє ім'я в історії цієї боротьби. Сот. Ю. Головінський, краєвий командант УВО, полк. І. Андрух, Гр. Косинка, сот. С. Чучман, Ольга Басараб, Я. Любович, Д. Данилишин, В. Старик і десятки інших, які як бойовики УВО й ОУН своєю кров'ю й жертвою свого життя показували перед світом, що Україна не визнає накиненого їй силою «миру» й продовжує боротьбу за свої права.

1939 рік вписує нові жертви споміж борців за національне визволення українського народу на Закарпатті: полк. Гузар-Колодзінський, З. Косак-Тарнавський, О. Блестів, Ф. Тацинець і цілий ряд кращих синів Закарпаття, відданих революціонерів з рядів ОУН.

Большевицько-гітлерівська війна стала важким бойовим хрещенням крови для ОУН. Вже в перших днях смерть вириває з організаційних рядів О. Куца, І. Шубського, братів Пришляків, Шульгу і ін., яким прийшлося вмирати не в бою з ворогом, а серед трагічних умов нашого внутрішнього лиха. Падуть у Житомирі О. Сеник-Грибівський і полк. М. Сціборський. А там приходить безперервний ланцюг жертв ворожого терору і злочинного засліплення своїх; жертв

споміж усіх віток українського народу, об'єднаних однією ідеєю й одиними організаційними рямками революційної ОУН: полк. Р. Сушко, Я. Барановський, О. Кандиба-Ольжич, О. Теліга, І. Рогач, Д. Гузар-Чемеринська, О. Чемеринський-Оршан, П. Олійник, сот. Кивелюк, Рошко-Ірлявський, Кузьмик, Орищенко, Я. Самотовка, Борковський, А. Баранівський, інж. Кононенко, В. Стасів, інж. Романів, Яценюк, Кошик, А. Демо-Довлопільський, лейт. Шевченко, молода

Ф. ТАЦИНЕЦЬ
поручник Карпатської Січі.

Тамара Мартинюк, З. Домазар, др. В. Яхно, Ф. Польовий і сотні, тисячі інших, імена яких навіть не всі зараз можна подати до загального відома. Досить сказати, що за нас від 1941 до 1945 року ОУН втратила (за неповними ще даними) біля 5.000 членів, у тому числі 197 членів вишого керівного складу, з яких 5 членів Проводу та 6 Краєвих Провідників поодиноких українських земель.

Походили вони з різних українських земель і найбільше їх, бо аж 95% згинуло на території т. зв. Райхскомісаріяту України, а зокрема найбільше у серці України —Києві. В

одному лише таборі смерті «Маєрівські Дачі» біля Києва згинуло понад 80 членів ОУН. Ще більше згинуло їх по тюрмах і у знаному Бабиному Ярі. Одначе все це не зломило самого духа Організації, як не зломили тортури Краєвого Провідника ОУН на Центральних Українських Землях З. Домазара, що кров'ю написав на стінах Лукіянівки: «Спливаю кров'ю — не зраджу тайни Друзів». У цих словах узмістовлюєтся вся сила націоналістичної ідеї, в ім'я якої йшли на смерть ці тисячі підпільників і повстанців-революціонерів. Їхня кров освятила цю Ідею й дала доказ її невмирущости і її сили.

Тому не дивно, що після таких велетенських втрат націоналістична ідея в новій дійсності після 1945 р. стала змістом життя і боротьби нових її борців. Так напр. вже у 1946 році згинули розстріляні большевиками члени ОУН Володимир Дворжак, Антін Дворжак, Юхим Момотюк за те, що з доручення Організації проводили підпільну роботу в рядах большевицької армії. Згинув, вертаючись на Україну, член ОУН «Остап» (прізвища із зрозумілих причин покищо не можна подати), один з представників з Рідніх Земель на III. Великому Зборі ОУН у серпні 1947 р.

Багато тих, яких геройську смерть ми сьогодні згадуємо, були нашими добрими знайомими, товаришами, друзями. Чи ж не зобов'язує нас вже сама пам'ять по них продовжувати й переможно завершити цю справу, за яку вони згинули? . . .

* *
*

Висока кривава піраміда жертв, що їх приніс український народ на вівтар свого національного визволення на протязі останніх десятиріч. А на її вершку дві найбільші жертви: Головний Отаман Симон Петлюра і полк. Євген Коновалець. Дві постаті — два періоди наших останніх визвольних змагань, але одна ідея і один збройний чин. Вони виховали когорти новітніх лицарів української визвольної боротьби, вони надхнули народ до нового походу тернистим шляхом історії до остаточного визволення. Прикладом свого життя вони воскресили найсвітліші традиції українського лицарства, а своїм політичним розумом надали державного розмаху змаганням поневоленого народу. Петлюра вивів поневолений віками український народ у державну Націю, а Коновалець створив їй збройні кадри для її революційної боротьби.

Їхня жертва у цій боротьбі неначе була потрібна для того, щоб освятити цю боротьбу їхньою кров'ю. Сьогодні вони як символи ідеї більш небезпечні ворогові, ніж коли б вони були в живих.

Ідімо до могил у Парижі і Роттердамі і черпаймо над ними нову духову силу і світло розуму, щоб не заблудити нам на небезпечних манівцях еміґраційного побуту. **Шу-**

ЗЕНОН КОССАК-ТАРНАВСЬКИЙ
згинув у боротьбі за Карпатську Україну.

каймо там, а не десь інше, простих шляхів до майбутньої України.

* *
*

Зелені Свята — день нашої духової зустрічі з поляглими героями. З чим станемо ми перед ними і який звіт здамо ми їм про нашу діяльність? Чи виконуємо ми той заповіт, який вони накреслили нам своїм життям і своєю смертю? Чи правильно продовжуємо ми цей шлях, який вони нам визначили? І чи не розтрачуємо ми легковажно, у засліп-

ленні чи теж з особистих амбіцій цей капітал, який вони здобули для нашої Нації і який передали нам на збереження і побільшення?

Шукаймо зустрічі з духами наших поляглих героїв і вслухаймося в їхні заповіти, ясні і виразні накази. **Лише в духовому єднанні з ними знайдемо правильну розв'язку наших політичних проблем і шлях до визволення України.**

Вийшовши духово назустріч відомим і невідомим героям нашої визвольної боротьби, ми відповідаємо: **Ви вмерли для світу, але для нас Ви**

живете вічно!

Ю. ФЕДОРЕНКО

УКРАЇНСЬКІ ЖЕРТВИ В КИЄВІ 1942-43 РІК

Палало небо і земля. Гриміли гарматні постріли за Голосієвом. Рвалися міни за Пушою-Водицею. Ненаситні полум'яні язики облизували з усіх боків величезний сірий будинок головного київського двірця. Палав міст через Дніпро Євгенії Бош. Відходив десь на Печерськ один окупант, вступав до Києва другий.

Київ боязко чекав на зміну влади. Сиділи ще по пивницях чоловіки, тряслися біля матерів діти в кімнатах, лише «найхоробріші» появлялися то тут то там під крамницями і заздрісно позирали на вітрини, не рішаючись бити шкла, але раптом почалося: задзвеніли великі шиби склепів, загрюкотіли каміння по дверях, посипалося шкло на бруки, настіж порозчинялися важкі двері і склепи «гостинно» приймали непроханих «покупців» у свої обійми. Вулицями маршували перші колони «визволителів».

Замайорів на золотій бані Софії жовто-блакитний прапор. Замайоріли такі самі прапори на сотнях балконів і вікон міста. Заповнилися вулиці народом. Веселі, щасливі обличчя. Обійми, поздоровлення при зустрічах. Свобода! Воля! Дочекалися! Залунали вигуки в повітрі. Але дуже швидко захопленню прийшов кінець. Окупант швидко показав свої криваві пазурі. «Мною розстріляно двісті мешканців Києва за саботаж», сповіщалося в першій об'яві. «Мною розстріляно триста мешканців за саботаж», сповіщалося в другій об'яві. «Мною розстріляно п'ятсот мешканців за саботаж» — і так без кінця і щоденно все нові і нові грізні об'яви.

Повна депресія і розчарування в киян, бо вони чекали чогось іншого. Лише ті не мали розчарування, які першими прийшла до Києва з заходу, щоб негайно ж розкрити перед місцевими справжню суть політики «визволителів». То були українські революціонери, бойові солдати ОУН, що йшли

слідом за окупантом, щоб організувати революційне підпілля і будити національну свідомість киян. То були перші хоробрі, які не страшилися новітніх гестапівських мордів, а на їхніх очах організовували нові когорти бійців революційного підпілля з місцевих людей. Вони розкривали киянам колоніяльну політику Гітлера, показували весь жах нового «визволителя». То були Рогачі, Ірлявські, Теліги, Ольжичі, Кузьмики, Бистрі, Дубові, Чалі, які десятиліттями мріяли про той щасливий день, коли вони опиняться в серці України і віддадуть себе на службу Їй, виплеканій у найсолодших мріях потоптаній окупантом Вітчизні. І ось цей довгожданний день прийшов.

Не зважаючи на смертельну загрозу нового окупанта, вони запрацювали. З'явилися перші числа «Українського Слова», які закликали до пробудження від довгорічного сну, «На Україні по українському!» — вимагало «Українське Слово». «Розбудовуймо українську культуру!» «Створюймо Просвіти!» «Відновлюймо школи!» «Допоможімо голодуючому Києву!» і так без кінця.

Побідно загриміли «Літаври». Прокинулися від двадцятирічного сну серця місцевих патріотів, напоєні новим, свіжим національним подувом прибулих братів із заходу. Почали горнутися до Рогача і Теліги журналісти і письменники. Вчорашні робітники «Комсомольця України» і «Комуніста» в черзі товпилися до того самого будинку, де вони працювали ще вчора за совітів, а тепер пропонували свої послуги рідному «Українському Слову», довгом шнурком стояли вчорашні дописувачі «Літературної газети» до кімнати Олени Теліги, пропонуючи свої послуги до рідних «Літаврів». На лавках бульварів міста сиділи вчорашні командири червоної армії і обговорювали з Бистрим справу створення організаційної мережі ОУН. Прохожувалися біля пам'ятника Шевченкові проти університету вчорашні культпропи з Кузьмиком і слухали настанови до розгортання агітаційно-пропагандивної праці ОУН.

Так поступово, але певно обростали прибулі місцевим націоналістичним активом з киян, що тут же на очах виростав, немов гриби по дощі. Пішли до лав ОУН ті, хто двадцять п'ять років чекав повалення ненависної сталінської рабської системи, а тепер, хоч і став перед загрозою нового окупанта, але включався в революційну українську працю, бо розумів, що це йде на користь своєму народові, хоч і пов'язано з великою небезпекою нового «визволителя».

Густою мережею підпільників покривається все абсолютно громадське і адміністративне життя Києва: управи, ко-

оперативні союзи, культурно-освітні установи — всюди проникає спритна революційна рука і скеровує працю на шкоду окупантові і на користь українському населенню.

Кому не відомі фіктивні штати працівників українських гімназій, щоб уникнути посилання учителів на працю по відбудові мостів; хто не знає про мережу курсів перекваліфікації інтелігенції при ВУКОПСПІЛЦІ, де мали можли-

КУЗЬМИК-ПЕТРЕНКО
Розстріляний німцями у Києві 1942 р.

вість сотні столичної інтелігенції уникнути німецьких арбайтзамтів; чи можна забути про жертвенну працю «Переселенчого бюра», на Тарасівській 5, через яке одержували сотні інтелігентів міста харчову допомогу, рятуючись від голодної смерти; кому не відомі «махінації» з прихованням дійсної кількости молоді районовими управами, що підлягала вивозові на примусові роботи до Німеччини — це тільки

маленька частка тієї величезної корисної праці, яка проводилася супроти окупанта.

Але не спало й гестапо. При допомозі наших же «землячків», що залишені були большевиками, або просто продажніх яничарів, що пішли негайно на службу «визволителя», почалося розсотування революційного клубка.

Перший удар прийшов по редакції «Українського слова». Пішов на вічний спочинок його редактор Іван Рогач, загинула в Бабиному Яру Олена Теліга, її чоловік Іван Теліга, сестра Рогача, журналіст Кошик і багато інших, що підпали під перший удар нового окупанта. Прийшов удар по

ОРЕСТ ЧЕМЕРИНСЬКИЙ-ОРШАН
Член Проводу ОУН, розстріляний німцями у Києві.

міській управі, жертвою якого впав один із перших ентузіястів нового націоналістичного українського руху в Києві проф. Багазій, що ще за кілька днів до приходу німців створив групу національно-свідомої інтелігенції, якою зумів по перших днях нової влади обсадити найважливіші ділянки господарського, культурного і адміністраційного життя міста.

Але на перших жертвах не скінчилося, так як і не припинялася праця по розбудові організації, бо на місце впалих приходили все нові і нові когорти свіжих революціонерів і разом з тим окупант не дрімав.

Ще не встигла закінчити працю Крайова конференція ОУН, що відбувалася в серпні місяці 1942 року, як уже об-

садили Богданівську районову управу гестапівці і забрали учасників конференції і чільних провідників місцевих екзекутив ОУН на Київ. Опинилися за гратами Короленка 33, Романів, Левченко, Кирилюк, Цимбалюк, Неборачко і ряд інших. Не минуло ще й тижня, як знову чорні авта вивозили з Ярославської управи нові жертви, а потім з кооперативних союзів, ВУКОПСПІЛКи і т. д.

Тільки масивні стіни сірого будинку Короленка 33, були німими свідками середньовічних тортур і мордів, що чини-

ДАРКА ГУЗАР-ЧЕМЕРИНСЬКА
розстріляна німцями у Києві.

ли розгнуздані гестапівці в цьому новітньому страшилищі з сірого граніту. Прийшов і трагічний жовтень 1942 року. Десь перед світанком засвітилися окасті фари вантажних авт на подвір'ї, загули мотори, застогнали від гестапівських прикладів смертники з 29-ї камери і пішли із зв'язаними руками на подвір'я Романів, Левченко, Неборачко, Цимбалюк, Сіренко і ін., а рядом з ними і сини Срібної Землі Кузьмик, Ірлявський, що прибули до столиці, щоб тут разом з тими, хто пережив 25-річне страхіття большевицької каторги, засвідчити своєю кров'ю невмирущість українських визвольних ідей.

Навантажені авта понеслися сонними вулицями Києва і спинилися біля провалля Бариного Яру. В'язнів виладували . . . Блиснули зловіщі вогники німецьких автоматів . . . Полягли в невідомому рові і сини Закарпаття, і сини землі князя Лева, і сини широкого українського степу, засвідчивши своєю смертю соборність великих революційних чинів.

Але й на цьому не скінчилися трагічні події в серці України, бо слідом за сорок другим роком прийшов ще лютіший сорок третій рік. Під окупантом валився грунт, всі познаки вказували на неминучість катастрофи третього Райху. Гестапівці скаженіли все більше і більше, вони нишпорили по найглухіших закамарках Києва, вишукуючи так ненависних їм українських націоналістів.

Був теплий серпневий вечір сорок третього року, але в повітрі почувалося напруження. Київ готувався до евакуації. Лівобережжя як день, так і ніч горіло. Червоні півні над містами, селами і хуторами стреміли в блакитну височінь неба. Сунулися безконечні валки обозів, тягли на дротяних тросах понівечені танки, розбиті авта, панцерники. Смертельно ранений займанець відкочувався на захід.

Десь далеко гриміла важка артилерія, безупинно татакали кулемети, тріщали рушничні сальви, кружляли в смертельному танку нащадки колишніх тевтонців . . .

Спішно створювалися підпільні центри, що мали залишитися під новим займанцем, що повертався по дворічній перерві на давно окуповані ним українські терени. Сходини призначені на десяту годину на новому стадіоні «Динамо». Прибуває Домазар, за ним Назаренко, Дайненко, Поліщук. Говорить Домазар. Друзі слухають. Раптом громове «гальт!», а за ним «генде гох!» Чорні люфи пістолів. Обшук. Можновладне: «ком!» І помчали два авта на відому Короленка 33. Розіп'ятий орел на свастиці жадібно впився очима в нові жертви. Пивниця. Важкі двері грюкнули і заховали за собою останні жертви українських революціонерів у Києві.

Грізний наказ військового команданта Києва — залишити місто цивільним під погрозою смерти. Все спішно вибирається з міста. Очищають і сірого велетня по Короленка 33. Знову ті самі чорні авта, що і в жовтні минулого року, такі самі окасті фари, так самісінько тяжко чмихають мотори і несуться давно протореним маршрутом до зловіщого Бабиного Яру. В передньому найбільшому Домазар, Дайненко і Поліщук, а з ними ще і ще люди. Те саме провалля, але свіжий рів. Знову блиск вогників і тиша . . .

Зажурено дивляться збентежені тополі біля Бабиного Яру на останно трагедію в бездонному ярі. Тужно цвірінькають в небесній височині сполохані жайворонки. Підіймається з-за Печерської лаври заплакане сонце.

* *
*

Сьогодні минає п'ять років, як тліють благородні кості у бездонних ровах Бабиного Яру в Києві перших хоробрих, що прийшли до матірної столиці з Срібної Землі, з старої землі князя Лева, зеленої Буковини і, зустрівшися з віками роз'єднаними братами Києва, спочили там разом і за одне святе діло, ім'я якому — Самостійна Соборна Українська Держава.

Заросли бур'яном і чортополохом їхні могили і ніхто не відшукає їхніх могил і не посадить на них півників і шовкової трави, але слава про їхні чини лунатиме в віках поколінь і прийде час, коли зметено буде з лиця нашої землі сьогоднішнього окупанта, а на ровах Бабиного Яру повстануть гранітні монументи з написом: «Вам перші хоробрі, що згинули від рук німецького окупанта в кривавих 1942/43-х роках».

